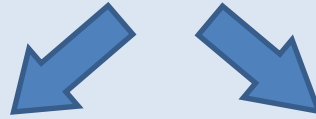

Μέρος Ι. Εισαγωγή στις Πιθανότητες

3 βασικές έννοιες

- τυχαία πειράματα (*random trials*)
- δειγματικός χώρος (*sample space*)
- ενδεχόμενα (*events*)

Είδη πειράματος

Αιτιοκρατικό - Ντετερμινιστικό

Οι συνθήκες κάτω από τις οποίες εκτελείται το πείραμα καθορίζουν και το αποτέλεσμα (σύμφωνα με την αρχή της αιτιότητας).

Τυχαίο (*random*) – Στοχαστικό

Οι συνθήκες **ΔΕΝ** καθορίζουν (πλήρως) το αποτέλεσμα, καθώς αυτό αποδίδεται στην «**τύχη**» και στην **περιορισμένη** γνώση των αιτιών που προκαλούν το αποτέλεσμα. Δηλ. υπάρχει «**έλλειμμα**» **αιτιότητας**.

(1) Τυχαίο πείραμα – πείραμα τύχης (*Random trial*)

Ορισμός: ένα πείραμα που όταν εκτελείται κάτω από τις ίδιες ακριβώς συνθήκες το αποτέλεσμα του μπορεί να διαφέρει.

Ένα τυχαίο πείραμα καθορίζεται από

- την πειραματική **διαδικασία**, και
- ένα σύνολο από μία ή περισσότερες **παρατηρούμενες ποσότητες**.

Παραδείγματα τυχαίων πειραμάτων

- **Π1:** Επιλογή σφαίρας από κουτί που περιέχει 50 αριθμημένες σφαίρες. Σημειώνουμε τον αριθμό της σφαίρας.
- **Π2:** Επιλογή σφαίρας από κουτί που περιλαμβάνει 4 αριθμημένες σφαίρες (1-4), εκ των οποίων οι 1, 2 είναι μαύρες και οι 3, 4 λευκές. Σημειώνουμε τον αριθμό και το χρώμα της σφαίρας που επιλέγεται.
- **Π3:** Στρίβουμε νόμισμα 3 φορές και παρατηρούμε την ακολουθία K, Γ
- **Π4:** Στρίβουμε νόμισμα 3 φορές και παρατηρούμε τις φορές που έρχεται K
- **Π5:** Ένα πακέτο πληροφορίας μεταδίδεται σε κανάλι με θόρυβο. Μετράμε τον αριθμό προσπαθειών που απαιτείται.
- **Π6:** Μετράμε τον χρόνο προσπέλασης μεταξύ δύο διαδοχικών σελίδων σε έναν *web server*
- **Π7:** Μετράμε τον χρόνο ζωής ενός συστήματος σε ένα υπολογιστικό περιβάλλον
- **Π8:** Μετράμε την τιμή ενός σήματος σε δύο χρονικές στιγμές t_1 και t_2
- **Π9:** Επιλέγουμε τυχαία έναν αριθμό στο συνεχές διάστημα $[0,1]$
- **Π10:** Επιλέγουμε τυχαία έναν αριθμό x στο $[0, 1]$ και στην συνέχεια έναν αριθμό y στο $[0, x]$

Παραδείγματα τυχαίων πειραμάτων

- **Π1:** Επιλογή σφαίρας από κουτί που περιέχει 50 αριθμημένες σφαίρες. Σημειώνουμε τον αριθμό της σφαίρας.
- **Π2:** Επιλογή σφαίρας από κουτί που περιλαμβάνει 4 αριθμημένες σφαίρες (1-4), εκ των οποίων οι 1, 2 είναι μαύρες και οι 3, 4 λευκές. Σημειώνουμε τον αριθμό και το χρώμα της σφαίρας που επιλέγεται.
- **Π3:** Στρίβουμε νόμισμα 3 φορές και παρατηρούμε την ακολουθία $K, Γ$
- **Π4:** Στρίβουμε νόμισμα 3 φορές και παρατηρούμε τις φορές που έρχεται K
- **Π5:** Ένα πακέτο πληροφορίας μεταδίδεται σε κανάλι με θόρυβο. Μετράμε τον αριθμό προσπαθειών που απαιτείται.
- **Π6:** Μετράμε τον χρόνο προσπέλασης μεταξύ δύο διαδοχικών σελίδων σε έναν *web server*
- **Π7:** Μετράμε τον χρόνο ζωής ενός συστήματος σε ένα υπολογιστικό περιβάλλον
- **Π8:** Μετράμε την τιμή ενός σήματος σε δύο χρονικές στιγμές t_1 και t_2
- **Π9:** Επιλέγουμε τυχαία έναν αριθμό στο $[0,1]$
- **Π10:** Επιλέγουμε τυχαία έναν αριθμό x στο $[0, 1]$ και στην συνέχεια έναν αριθμό y στο $[0, x]$

Παρατηρήσεις

- Πειράματα με την ίδια διαδικασία διαφέρουν στις παρατηρήσεις (Π3, Π4)
- Πειράματα με περισσότερες από 1 παρατηρούμενες ποσότητες (Π2, Π3, Π10)
- Πειράματα με ακολουθία παρατηρήσεων (Π3, Π5, Π10)
- Πειράματα χρονικά εξαρτώμενα (Π10)

(2) Δειγματικός χώρος (δ.χ.) Ω (*Sample space*)

- **Ορισμός:** το σύνολο των αποτελεσμάτων ενός τυχαίου πειράματος.
- Συμβολίζεται με το σύμβολο Ω – κάποιες φορές με το σύμβολο S .
- Κάθε στοιχείο ω του δ.χ. Ω ονομάζεται **δειγματικό σημείο**.

(2) Δειγματικός χώρος (**δ.χ.**) Ω (*Sample space*)

Ορισμός: Το σύνολο των αποτελεσμάτων ενός τυχαίου πειράματος

Παραδείγματα

- **Π1**: Επιλογή σφαίρας από κουτί που περιέχει 50 αριθμημένες σφαίρες. Σημειώνουμε τον αριθμό της σφαίρας.

$$\Omega_1 = \{1, 2, \dots, 50\},$$

- **Π2**: Επιλογή σφαίρας από κουτί που περιλαμβάνει 5 αριθμημένες σφαίρες (1-4), εκ των οποίων οι 1, 2 είναι μαύρες και οι 3, 4, 5 λευκές. Σημειώνουμε τον αριθμό και το χρώμα της σφαίρας που επιλέγεται.

$$\Omega_2 = \{ (1,M), (2,M), (3,L), (4,L), (5,L) \},$$

- **Π3**: Στρίβουμε νόμισμα 3 φορές και παρατηρούμε την ακολουθία K, Γ

$$\Omega_3 = \{KKK, KK\Gamma, K\Gamma K, \Gamma KK, K\Gamma\Gamma, \Gamma K\Gamma, \Gamma\Gamma K, \Gamma\Gamma\Gamma\},$$

- **Π4**: Στρίβουμε νόμισμα 3 φορές και παρατηρούμε τις φορές που έρχεται K

$$\Omega_4 = \{0, 1, 2, 3\},$$

- **Π5**: Ένα πακέτο πληροφορίας μεταδίδεται σε κανάλι με θόρυβο. Μετράμε τον αριθμό προσπαθειών που απαιτείται για την μετάδοσή του.

$$\Omega_5 = \{1, 2, \dots\}$$

Παραδείγματα (συν.)

- **Π6:** Μετράμε τον χρόνο προσπέλασης μεταξύ δύο διαδοχικών σελίδων σε ένα *web server*

$$\Omega_6 = \{t : t \geq 0\} = [0, \infty),$$

- **Π7:** Μετράμε χρόνο ζωής ενός *chip* μνήμης σε ένα υπολογιστικό περιβάλλον

$$\Omega_7 = \{t : t \geq 0\} = [0, \infty),$$

- **Π8:** Μετράμε την τιμή ενός σήματος σε δύο χρονικές στιγμές t_1 και t_2

$$\Omega_8 = \{ (v_1, v_2) : -\infty < v_1 < \infty, -\infty < v_2 < \infty \},$$

- **Π9:** Επιλέγουμε τυχαία έναν αριθμό στο συνεχές διάστημα $[0,1]$

$$\Omega_9 = \{x : 0 \leq x \leq 1\},$$

- **Π10:** Επιλέγουμε τυχαία έναν αριθμό x στο $[0, 1]$ και στην συνέχεια έναν αριθμό y στο $[0, x]$

$$\Omega_{10} = \{ (x, y) : 0 \leq y \leq x \leq 1 \}$$

Παρατηρήσεις

- ✓ Τα αποτελέσματα είναι **μοναδικά**, δηλ. δεν μπορούν να διασπαστούν (ανάλογα με το τι ακριβώς μετράμε στο πείραμα). Τότε λέμε ότι είναι **ασυμβίβαστα** (ξένα μεταξύ τους), δηλ. το ένα αποκλείει το άλλο.
- ✓ Ένας **δ.χ.** μπορεί να είναι:
  - **διακριτός** (αριθμήσιμο πλήθος αποτελεσμάτων) π.χ. $\Omega_1 - \Omega_5$, ή
  - **συνεχής** (άπειρος αριθμός αποτελεσμάτων) , π.χ. $\Omega_6 - \Omega_{10}$
- ✓ Πειράματα με την ίδια διαδικασία μπορεί να έχουν διαφορετικό **δ.χ.** καθώς μετράμε διαφορετικές ποσότητες, π.χ. Ω_3 , Ω_4 .

(3) Ενδεχόμενα (events)

Ορισμός: κάθε **υποσύνολο αποτελεσμάτων** ενός δ.χ. Ω

Παραδείγματα

- A_1 = “επιλογή σφαίρας με ζυγό αριθμό” = $\{2, 4, \dots, 48, 50\}$,
- A_2 = “επιλογή σφαίρας λευκή με ζυγό αριθμό” = $\{(4, \Lambda)\}$,
- A_3 = “και οι 3 ρίψεις έχουν το ίδιο αποτέλεσμα” = $\{KKK, ΓΓΓ\}$,
- A_4 = “ο αριθμός των φορών K ίσος με τις φορές Γ ” = $\emptyset$
- A_5 = “Απαιτούνται λιγότερες από 10 προσπάθειες” = $\{1, 2, \dots, 9\}$,
- A_6 = “Χρόνος προσπέλασης το πολύ μέχρι 5 sec” = $\{t : 0 \leq t \leq 5\} = [0, 5]$,
- A_7 = “χρόνος ζωής chip τουλαχ. 1000 h και λιγότερο από 1500h” = $[1000, 1500)$,
- A_8 = “οι 2 τιμές διαφορετικά πρόσημα” = $\{(v_1, v_2) : (v_1 < 0 \ \& \ v_2 > 0) \ \acute{\eta} \ (v_1 > 0 \ \& \ v_2 < 0)\}$,
- A_9 = “αριθμός μεταξύ 0.3 και 0.5” = $\{x : 0.3 \leq x \leq 0.5\} = [0.3, 0.5]$,
- A_{10} = “οι 2 τιμές διαφέρουν το πολύ κατά 0.1” = $\{(x, y) : 0 \leq y \leq x \leq 1 \ \& \ |x-y| \leq 0.1\}$

Τύποι ενδεχομένων

Ενδεχόμενα ειδικού τύπου

- Βέβαιο (**certain**) ενδεχόμενο : $A = \Omega$ (πάντα συμβαίνει)
- Μηδενικό (**null**) ενδεχόμενο : $A = \emptyset$ (ποτέ δεν συμβαίνει)
- Στοιχειώδες (**elementary**) ενδεχόμενο : ένα αποτέλεσμα του δ.χ.

Σύνθετα ενδεχόμενα

- Ομάδες απλών ενδεχομένων με κάποιο κοινό χαρακτηριστικό
- Εφαρμογή της **θεωρίας συνόλων**
- Χρήση **διαγραμμάτων Venn** για οπτικοποίηση των ενδεχομένων και για την καλύτερη αντίληψή τους (διαισθητικά).

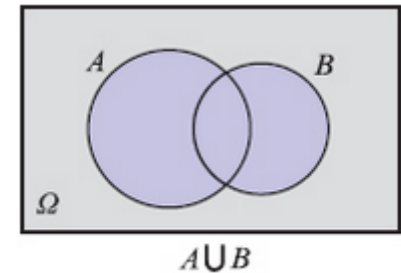
Σύνθετα ενδεχόμενα (από πράξεις συνόλων)

- ένωση 2 ενδεχομένων $A \cup B$ (**OR**)

1^η Ερμηνεία: Σύνολο αποτελεσμάτων που ανήκουν είτε στο A, είτε στο B, είτε και στα 2 μαζί

2^η Ερμηνεία: ενδεχόμενο που ισχύει όταν ισχύει **τουλάχιστον ένα** από τα A, B.

union

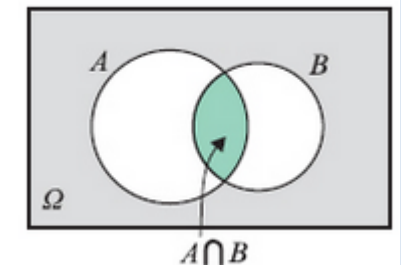

- τομή 2 ενδεχομένων $A \cap B$ (**AND**)

1^η Ερμηνεία: Σύνολο αποτελεσμάτων που ανήκουν και στο A και στο B.

2^η Ερμηνεία: ενδεχόμενο που ισχύει όταν ισχύουν **ταυτόχρονα** και τα 2 ενδεχόμενα A, B.

intersection

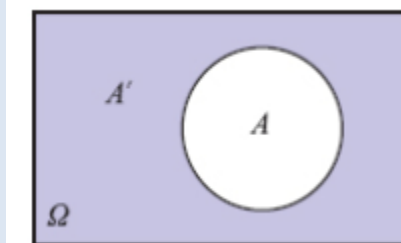

- Συμπλήρωμα ενδεχομένου A' (**NOT**)

1^η Ερμηνεία: Σύνολο αποτελεσμάτων που δεν ανήκουν στο A

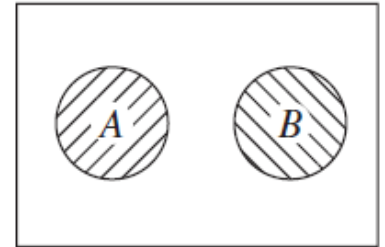
2^η Ερμηνεία: ενδεχόμενο που ισχύει όταν **δεν** ισχύει το A

complement

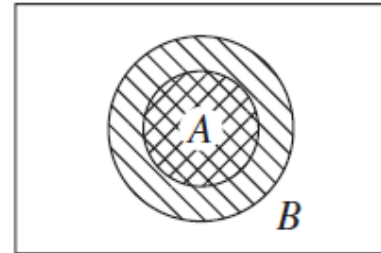
Σύνθετα ενδεχόμενα (2)

➤ Αν $A \cap B = \emptyset$ τότε A, **B ασυμβίβαστα** ενδεχόμενα, δηλ. η εμφάνιση του A αποκλείει την εμφάνιση του B

$$A \cap B = \emptyset$$

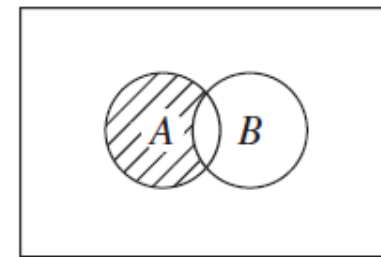
➤ $A \subset B$ σημαίνει ότι αν ισχύει το A τότε ισχύει και το B

$$A \subset B$$

➤ $A - B = \{x : x \in A \text{ \& } x \notin B\}$ (**διαφορά**)

$$A - B = A \cap B'$$

$$A - B$$

Ιδιότητες ενδεχομένων

$$\Omega' = \emptyset, \quad \emptyset' = \Omega, \quad (A')' = A$$

$$\Omega \cup A = \Omega, \quad \emptyset \cup A = A, \quad A \cup A = A, \quad A \cup A' = \Omega$$

$$\Omega \cap A = A, \quad \emptyset \cap A = \emptyset, \quad A \cap A = A, \quad A \cap A' = \emptyset$$

Ιδιότητες ενδεχομένων (2)

✓ **αντιμεταθετική ιδιότητα**

$$A \cup B = B \cup A$$

$$A \cap B = B \cap A$$

✓ **προσεταιριστική ιδιότητα**

$$A \cup (B \cup \Gamma) = (A \cup B) \cup \Gamma$$

$$A \cap (B \cap \Gamma) = (A \cap B) \cap \Gamma$$

✓ **επιμεριστική ιδιότητα**

$$A \cap (B \cup \Gamma) = (A \cap B) \cup (A \cap \Gamma)$$

$$A \cup (B \cap \Gamma) = (A \cup B) \cap (A \cup \Gamma)$$

✓ **Νόμοι *De Morgan***

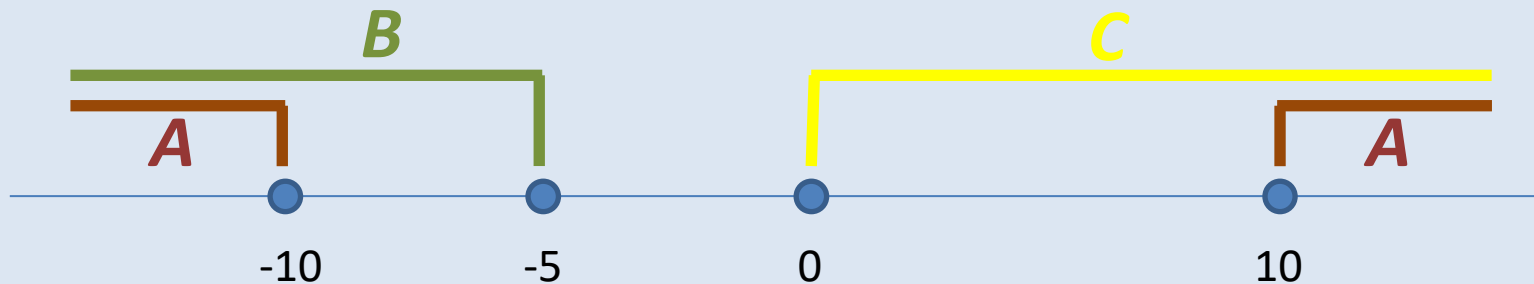
$$(A \cup B)' = A' \cap B'$$

$$(A \cap B)' = A' \cup B'$$

Παραδείγματα

1. Έστω $A=\{|x|>10\}$, $B=\{x<-5\}$, $C=\{x>0\}$ τότε να βρεθούν τα ενδεχόμενα $A \cup B$, $(A \cup B) \cap C$, $A \cap B$, C' , $A \cap B \cap C$.

Λύση

Παραδείγματα

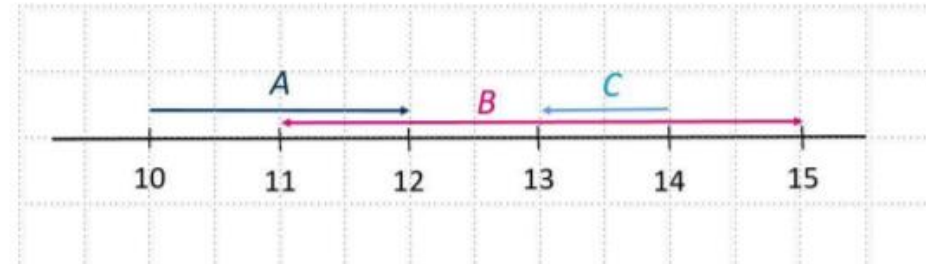
2)

➤ Ορίζονται τα ενδεχόμενα:

➤ $A = \{x: 10 \leq x < 12\}.$

➤ $B = \{x: 11 < x < 15\}.$

➤ $C = \{x: 13 < x \leq 14\}.$

Τότε

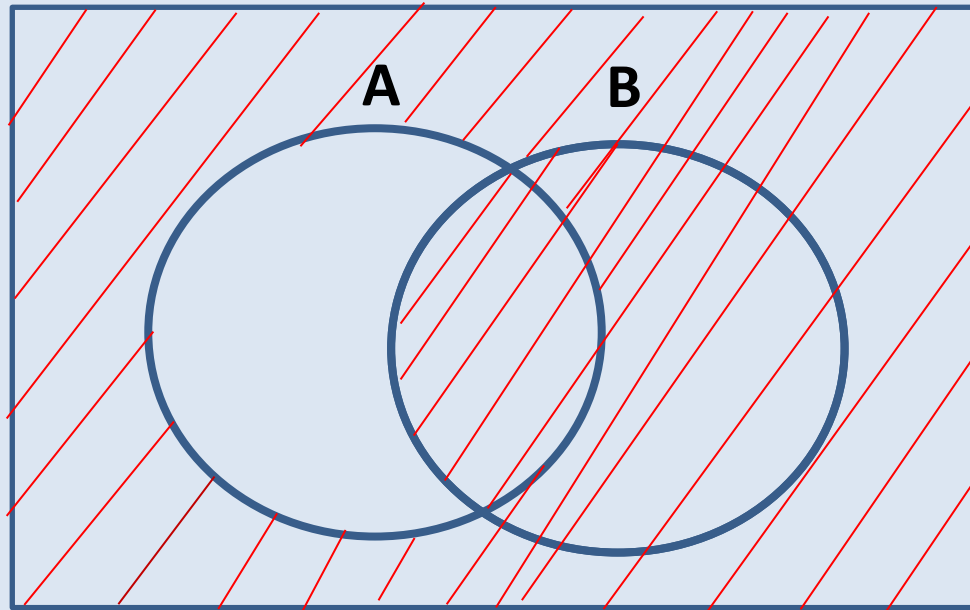
- $A \cup B = \{x: 10 \leq x < 15\}$
- $A \cap B = \{x: 11 \leq x < 12\}$
- $A' = \{x < 10 \text{ ή } x \geq 12\}$
- A και C ξένα **(ασυμβίβαστα)**

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

- $(A - B)' = A' \cup B$
- $A \cup (A \cap B) = A$
- $A \cap (A \cup B) = A$
- $(A \cap B \cap \Gamma)' = (A \cap B)' \cup \Gamma'$
- $A - (B - \Gamma) = (A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

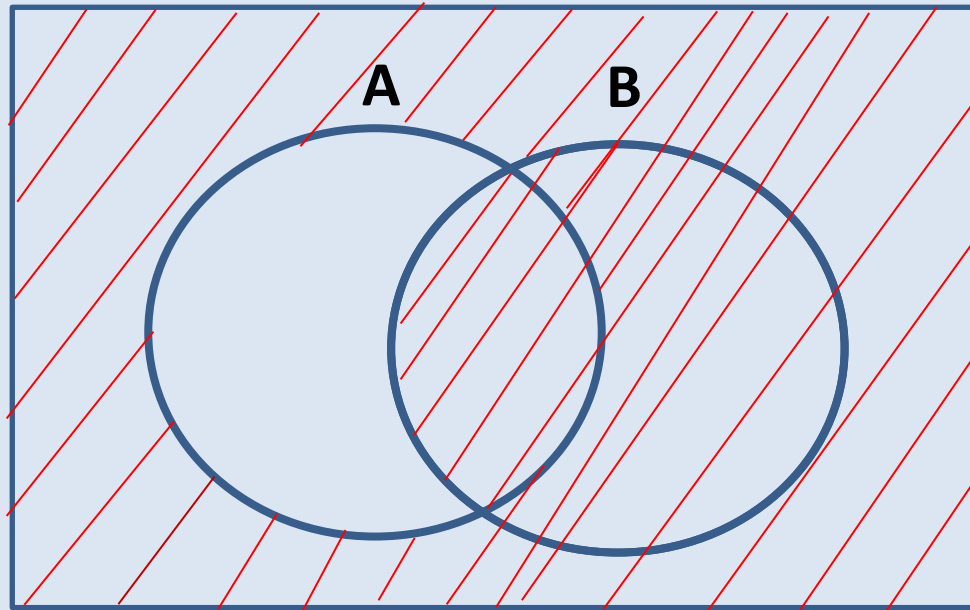
– $(A - B)' = A' \cup B$

$(A - B)'$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

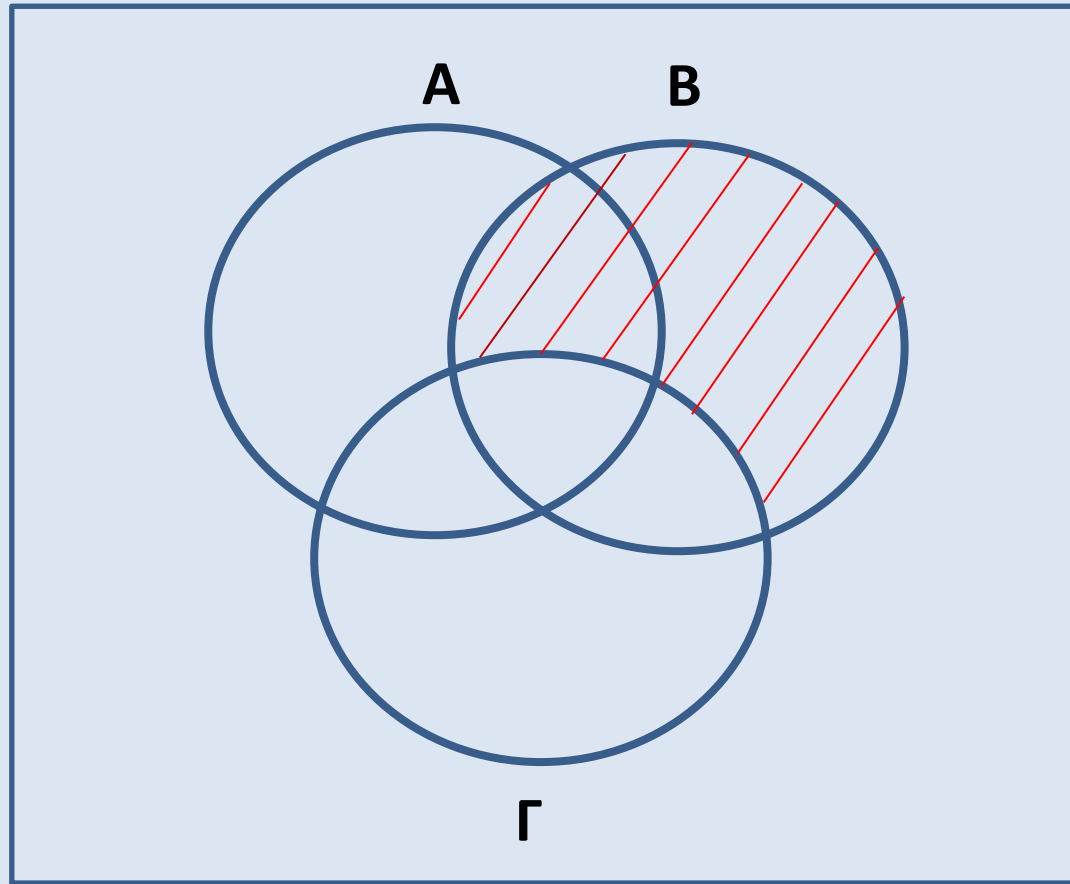
– $(A - B)' = A' \cup B$

$A' \cup B$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

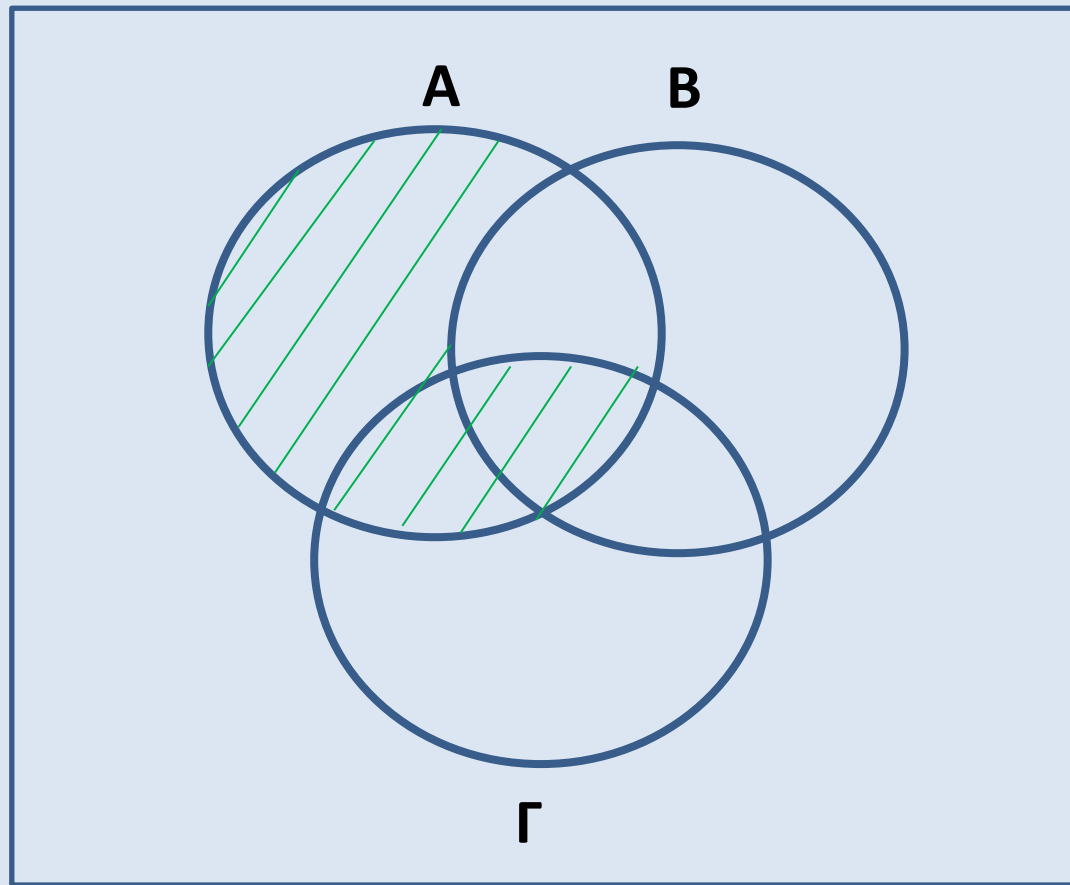
– $A - (B - \Gamma) = (A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

$B - \Gamma$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

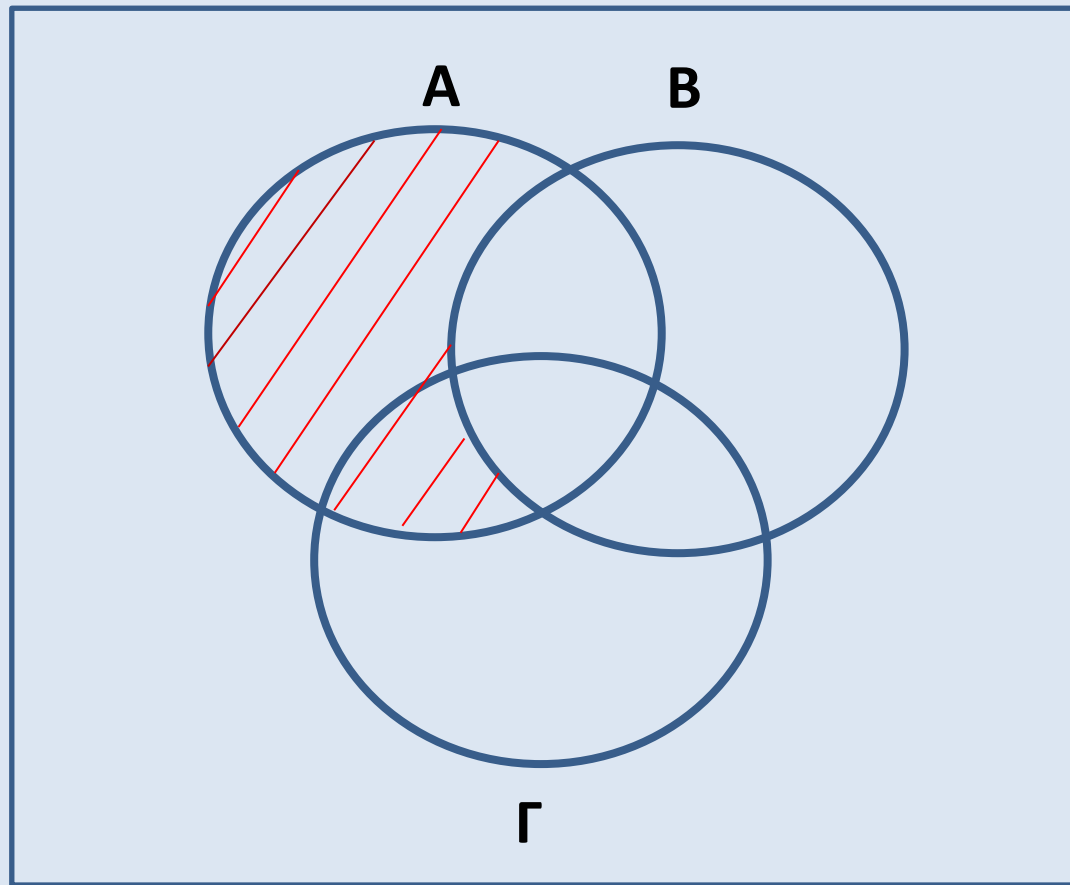
– $A - (B - \Gamma) = (A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

$A - (B - \Gamma)$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

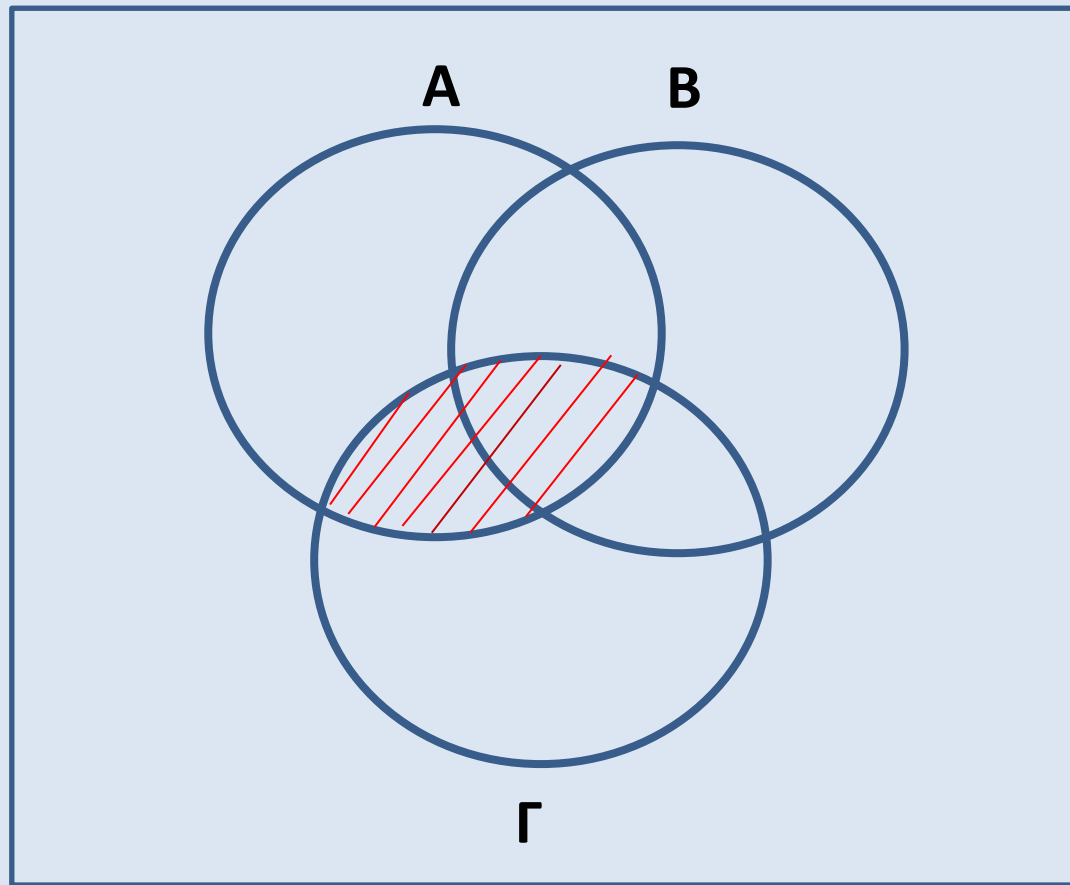
– $A - (B - \Gamma) = (A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

$A - B$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

– $A - (B - \Gamma) = (A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

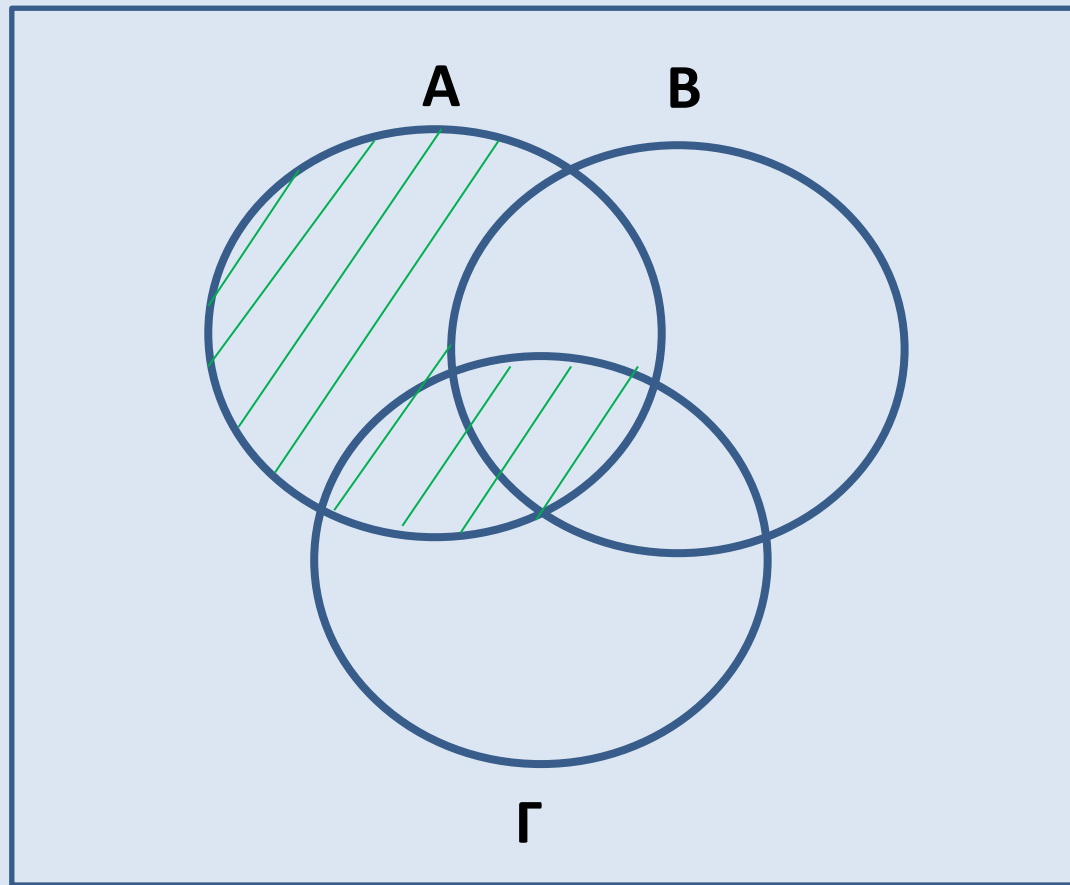

$A \cap \Gamma$

3. Να γίνει ο έλεγχος ορθότητας (με χρήση **διαγραμμάτων Venn**) των προτάσεων:

– $A - (B - \Gamma) = (A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

$(A - B) \cup (A \cap \Gamma)$

4. Να βρεθούν τα ενδεχόμενα και τα διαγράμματα Venn

α) Συμβαίνει **τουλάχιστον ένα** από τα A, B, Γ

β) Συμβαίνουν **ταυτόχρονα όλα** τα A, B, Γ

γ) Δεν συμβαίνει **κανένα από** τα A, B, Γ

$$(A \cup B \cup \Gamma)' = A' \cap B' \cap \Gamma'$$

4. Να βρεθούν τα ενδεχόμενα και τα διαγράμματα Venn (συν.)

δ) Συμβαίνει **ακριβώς ένα** από τα A, B, Γ

ε) Συμβαίνει **το πολύ ένα** από τα A, B, Γ

στ) Συμβαίνουν **τουλάχιστον δύο** από τα A, B, Γ

ζ) Συμβαίνουν **ακριβώς δύο** από τα A, B, Γ

η) Συμβαίνουν **το πολύ δύο** από τα A, B, Γ

$$(A \cap B \cap \Gamma)' = A' \cup B' \cup \Gamma'$$

4. Να βρεθούν τα ενδεχόμενα και τα διαγράμματα Venn (συν.)

θ) Συμβαίνει το **A** και ένα τουλάχιστον από τα B, Γ

ι) Συμβαίνει **ένα τουλάχιστον από τα A, B** και **ένα τουλάχιστον από τα B, Γ**.

$$(A \cup B) \cap (B \cup \Gamma) = B \cup (A \cap \Gamma)$$

5. Έστω δ.χ. Ω το σύνολο των φοιτητών (αγόρια και κορίτσια) του τμήματος Μηχ. Η/Υ & Πληροφορικής, και **E1, E2, E3, E4, E5** τα σύνολα των φοιτητών του πρώτου, δευτέρου, τρίτου, τετάρτου και πέμπτου έτους, αντίστοιχα **Γ** είναι το σύνολο των **φοιτητριών** του τμήματος και **Δ** το σύνολο των φοιτητών που έχουν περάσει το μάθημα της **Άλγεβρας**. Να ορισθούν (**λεκτικά**) τα παρακάτω:

$$A_1 = (E_1 \cup E_2)' \cap \Gamma \cap \Delta$$

$$A_2 = \Gamma \cap \Delta'$$

$$A_3 = E_5 \cap \Gamma' \cap \Delta$$

$$A_4 = E_5 \cap \Gamma \cap \Delta'$$

$$A_5 = (E_1 \cup E_2) \cap \Gamma \cap \Delta$$

5. Έστω δ.χ. Ω το σύνολο των φοιτητών (αγόρια και κορίτσια) του τμήματος Μηχ. Η/Υ & Πληροφορικής, και E_1, E_2, E_3, E_4, E_5 τα σύνολα των φοιτητών του πρώτου, δευτέρου, τρίτου, τετάρτου και πέμπτου έτους, αντίστοιχα Γ είναι το σύνολο των φοιτητριών του τμήματος και Δ το σύνολο των φοιτητών που έχουν περάσει το μάθημα της Άλγεβρας. Να ορισθούν (λεκτικά) τα παρακάτω:

$$A_1 = (E_1 \cup E_2)' \cap \Gamma \cap \Delta$$

- Τριτοετείς φοιτήτριες και άνω που έχουν περάσει το μάθημα της Άλγεβρας
- ....